

BİR UMUTSUZLUK MODELİ:

AB-TÜRKİYE ANLAŞMASININ İNSAN HAKLARI ETKİSİ

1. BİR UMUTSUZLUK MODELİ: AB-TÜRKİYE ANLAŞMASI

Geçtiğimiz son birkaç yılda yüzbinlerce mülteci ve göçmen, Avrupa'ya güvenli ve yasal yolların olmayışı nedeniyle yaşamlarını ciddi bir tehlikeye atmayı göze alarak düzensiz yollarla yolculuk etti. Bu durum, kaçınılmaz bir şekilde Avrupa liderlerinin çok sayıda lojistik, siyasi ve insani zorlukla karşı karşıya kalmalarına neden oldu. Ancak münferit birkaç istisna dışında Avrupa liderlerinin büyük bir çoğunluğu bu zorlukların üstesinden gelemedi. Bir milyon mülteci ve göçmenin Avrupa kıtasına geçtiği dramatik sahnelerin yankıları halen devam eden tepkilere yol açarak, giderek artan bir biçimde geçişleri engellemeye odaklanan bir yığın tedbirin alınmasına neden oldu. Hem AB üye ülkeleri arasında hem de küresel düzeyde rekor seviyelere ulaşmış mültecilerle dayanışma ise oldukça yetersiz bir düzeyde kaldı.

Avrupa liderleri, Avrupa'da koruma arayan insanlar için güvenli yollar sunan cesur ve düzenli bir sistem yaratıp, çatışmaların ve zulmün insanları yerlerinden ettiği ülkelerdeki insan haklarına saygı gösterilmesi ve bu hakların korunmasını müdafaa etmek yerine, insanların gelmesini engellemek için giderek artan bir şekilde sınırları kapatmaya ve insan hakları ihlallerini gerçekleştiren hükümetlerle müzakereler yürütmeye odaklandılar.

Geçtiğimiz yılın Mart ayında üzerinde uzlaşmaya varılan AB-Türkiye anlaşması, Avrupa'nın yaşanan tüm bu zorluklara verdiği yanıtın en açık göstergesi oldu. Bu anlaşmanın Ege üzerinden göçmenlerin Avrupa'ya geçişlerini yavaşlattığına kuşku yok. Ancak bu, Avrupa'nın mültecilerin korunmasındaki temel ilkelere riayet etmedeki taahhüdü tutmaması ile Yunanistan adalarında sıkışıp kalan on binlerce insanın yaşamları pahasına gerçekleşebildi. Bu rapor, Avrupa liderlerinin bu anlaşmanın başarısını överken, sorunlarını görmezden gelmelerine ve bu anlaşmayı Libya, Sudan, Nijer ve daha birçok diğer ülkeyle yapılacak yeni göç anlaşmaları için bir model olarak görmelerine yanıt olarak bir ikaz niteliği taşımaktadır.

Türkiye'den Yunanistan adalarına düzensiz yollarla geçişlerin sayısının Ekim 2015 tarihi itibarıyla¹ yarım milyonu aşmasıyla birlikte, mülteci ve göçmenlerin düzensiz yollarla geçişlerinin önlenmesi için AB tarafından Türkiye'ye yapılan siyasi baskının dozu da arttı. Bunun ilk sonucu ise 29 Kasım tarihli AB-Türkiye Ortak Eylem Planı oldu.² Türkiye, bu plan çerçevesinde AB'ye kendi toprakları üzerinden yönelen düzensiz geçişleri engelleme çabalarını artırma, ilgili geri kabul anlaşmalarının uygulanması için AB üye ülkeleriyle iş birliğinde bulunma ve uluslararası koruma ihtiyacı bulunmadığı değerlendirilen kişileri menşe ülkelerine geri gönderme taahhütlerini üstlendi.³ AB ise, Türkiye'deki Suriyelilerin insani koşullarının iyileştirilmesi için 3 milyar Avro tutarında bir destek tahsis etme sözünü verdi.

¹ Frontex, "2015 Yılıın İlk On Ayında 540.000 Göçmen Yunanistan Adalarına Ulaştı," 10 Kasım 2015, <http://frontex.europa.eu/news/540-000-migrants-arrived-on-greek-islands-in-the-first-10-months-of-2015-4uH4FJ>.

² Avrupa Komisyonu, AB-Türkiye Ortak Eylem Planı, 15 Ekim 2015, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-5860_en.htm.

³ Avrupa Komisyonu, AB Devlet ve Hükümet Başkanları Türkiye Toplantısı, 29 Kasım 2015.

Türkiye ve AB arasındaki göç konusundaki iş birliği 18 Mart 2016 tarihinde bir beyanla (bundan sonra AB-Türkiye Anlaşması olarak anılacaktır) neticelendi.⁴ Bu anlaşma esas itibarıyla oldukça basit. Zira bu anlaşma çerçevesinde sığınmacılar da dâhil olmak üzere Yunanistan adalarına düzensiz yollarla varan herkesin Türkiye'ye geri gönderilmesi ve AB üye ülkelerinin de Yunanistan adalarından Türkiye'ye geri gönderilen her bir Suriyeli için Türkiye'deki bir Suriyeli mülteciyi yeniden yerleştirmesi hedefleniyor. Geri gönderilebilecek kişiler arasında göçmenlerin yanı sıra uluslararası koruma ihtiyacı olan kişilerin de olması, esasen aslı olmayan, ancak kasıtlı bir biçimde görmezden gelinen bir varsayıma, Türkiye'nin mülteci ve sığınmacılar için güvenli bir ülke olduğu varsayımına dayanıyor. Öte yandan bu anlaşmanın bazı olumlu yönleri de bulunuyor. Nitekim AB-Türkiye Anlaşması, Türkiye'deki mültecilerin desteklenmesine yönelik olarak ciddi miktarda bir finansal yardımın sağlanması taahhüdünü teyit ediyor. Benzer bir biçimde ve biraz muğlak olsa da AB-Türkiye Anlaşması, Türkiye ve AB arasındaki düzensiz geçişlerin sona ermesi ya da sürdürülebilir bir şekilde ve kayda değer bir ölçüde azaltılmasının ardından devreye sokulacak bir "Gönüllü İnsani Kabul Programı'nın" da tesis edilmesini öngörüyor. Bu program hâlâ oluşturulma aşamasında ve 17 Ocak 2017 tarihi itibarıyla⁵ Türkiye'den (Norveç ve İsveç de dâhil olmak üzere) AB üye ülkelere yeniden yerleştirilen Suriyeli mülteci sayısı yalnızca 2935. Bu sayı yeniden yerleştirilen mülteciler için hayat kurtarıcı olsa da, Türkiye'de hayatta kalma mücadelesi veren 2,8 milyonun üzerindeki Suriyeli ile kıyaslandığında oldukça yetersiz kalıyor.⁶

AB-Türkiye Anlaşması'nın üzerinde anlaşıldığı tarihten itibaren Yunanistan yetkilileri ile Yunanistan adalarında faaliyet gösteren AB kuruluşlarının çabaları mülteci ve göçmenlerin olabildiğince hızlı bir şekilde Türkiye'ye geri gönderilmelerine odaklanmış durumda. 19 Mart 2016'yı 20 Mart 2016 tarihine bağlayan tek bir gece içinde Yunanistan adalarındaki kabul merkezleri alıkonulma merkezlerine dönüştürüldü. İlerleyen birkaç ay içinde ise Yunanistan hükümeti iltica prosedürlerinde değişiklikler gerçekleştirerek, sığınma başvurularını hızlandırılmış bir usulle ilk aşamada reddetmeye başladı. Reddedilen başvuruların çoğu, Türkiye'nin mülteci ve sığınmacılar için güvenli bir ülke olduğuna dair kasıtlı varsayıma dayanılarak ve esas bir değerlendirilme yapılmaksızın reddedildi.

AB-Türkiye Anlaşması'nın hemen ardından tesis edilen katı alıkoyma rejimi gerek hukuki gerekse de pratik açıdan sürdürülebilir olmasa da -ki bu rejim halen bazı gruplara uygulanıyor- sığınmacıların kötüye giden koşullara rağmen adalardan ayrılmalarına hâlâ izin verilmiyor. Yunanistan'daki İstinaf Komiteleri'nce askıya alınan ve hâlihazırda Yunanistan Danıştay'ı tarafından görülmekte olan bir davaya konu olduğundan ötürü ötelenen Türkiye'ye geri gönderme işlemlerinin yakın bir tarihte yeniden başlayacağına dair beklentiler hâlâ mevcut. Bu süre zarfında 17 Ocak 2017 tarihi itibarıyla Yunanistan'a ulaşan neredeyse 27.000 kişi⁷ içinden sadece 865⁸ Türkiye'ye geri gönderildi. Bu kişilerden 4500 kadarı Yunanistan anakarasına transfer edildi⁹ ve yaklaşık 5000 kişinin ise akıbetleri ise açıklanması mümkün olmayan bir şekilde belli değil.¹⁰ 15.000 kadar diğer mülteci ve göçmen ise belirsizlik içinde oldukça kötü koşullarda ve umutsuz bir şekilde sıkışıp kalmış durumdadır. Bu kişilerin nihai olarak Türkiye'ye geri gönderilmeleri, anlaşmayı destekleyenler tarafından başarı olarak nitelendirilecek olsa da, bu durum aslında Avrupa'daki mültecilerin korunması açısından karanlık bir gün olacak.

Adalardaki maddi koşullar şüphesiz ki iyileştirilebilir bir nitelikte ve dolayısıyla da acilen iyileştirilmelidir. Ancak yapılacak iyileştirmeler AB-Türkiye Anlaşması'ndaki temel sorunu gideremeyecektir. Sığınmacılar, en

⁴ Avrupa Birliği Konseyi, "AB-Türkiye Beyanı," 18 Mart 2016, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/>. Bu belge teknik olarak yalnızca bir "beyan" olsa da, kendisine sıklıkla "anlaşma" olarak atıfta bulunuluyor. Uluslararası Af Örgütü bu bilgi notunda "anlaşma" terimini kullanmaktadır. Avrupa Parlamentosu'nun yasal kanadı belgenin (Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanması ve Avrupa Birliği Resmi Bülteni'nde yayımlanması gereken) bir anlaşma olmadığını; bağlayıcı bir hukuki etkisi bulunmayan bir basın açıklaması olduğunu ifade etti. Bkz: Nikolaj Nielsen, "AP Hukuk İşleri Başkanı AB-Türkiye Anlaşması'nın Bağlayıcı Olmadığını Söyledi," 10 Mayıs 2016, *EU Observer*, <https://euobserver.com/justice/133385>.

⁵ Avrupa Komisyonu, "AB-Türkiye Beyanının Operasyonel Uygulanması," 17 Ocak 2017.

⁶ BMMYK Ajanlar Arası Bilgi Paylaşım Portalı, "Suriye Bölgesel Mülteci Müdahale Planı", <https://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>.

⁷ Yunanistan polisinden verdiği bilgilere göre AB-Türkiye Ortak Beyanının uygulanmaya başladığı gün olan 20 Mart 2016 tarihi ile 31 Aralık 2016 tarihi arasında Yunanistan adalarına gelen kişi sayısı 26.994'tü. 1 Şubat 2017 tarihli e-posta yazışması.

⁸ Yunanistan Yurttaşların Korunması Bakanlığı, 27 Ocak 2017 tarihli Basın Açıklaması, <http://bit.ly/2kWDwlv>.

⁹ Bu kişilerden 2906'sı (ve akrabaları) tespit edilen hassas durumlarından, 1476'sı Dublin Yönetmeliği'ndeki aile konulu düzenlemelerden, 148'i tanınmış mülteci olmalarından ve 15'i de ikincil koruma statüsü sahibi olmalarından ötürü transfer edildi. 31 Ocak 2017 tarihinde Yunanistan Sığınma Birimi ile telefon üzerinden gerçekleştirilen mülakat.

¹⁰ 31 Aralık 2016 tarihi itibarıyla gerçekleşen varışlardan (26.994), gönüllü geri dönüşler (548), zorla gönderilmeler (865), Yunanistan anakarasında bulunan alıkonulma merkezlerine transferler (900), hassas durum ya da Dublin Yönetmeliği'ndeki aile birleşimi hükümlerinden ötürü yapılan transferler (2906), tanınmış mülteciler (148) ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin (15) sayıları düşüldüğünde, Yunanistan adalarında 20.000'in biraz üzerinde kişinin kalması gerekiyor. Ancak bu rakam Yunanistan Bilgi ve İletişim Genel Sekreterliği tarafından bildirilen 14.949 sayısı ile uyuşmuyor. <http://bit.ly/2jQ15ta>.

azından hâlihazırda yeterli koruma statüsü ile yaşam koşullarına erişimi güvence altına alamayan bir ülkeye geri gönderilmemelidir. AB, meşru bir biçimde sözü edilen bu zorlukların üstesinden gelinmesi için Türkiye'ye destek verme arayışında olabilir. Ancak tüm bir göç politikasının gerçek olmayan bir varsayım etrafında inşa edilmesi merhametsiz bir tutumdur ve uluslararası hukukun açık bir ihlalidir. Hâlihazırda yaşanan da tam da budur.

AB, tüm bunlar yerine, adalarda bulunan ve Türkiye ya da menşe ülkelerine hukuka uygun ve hızlı bir şekilde geri gönderilemeyecek kişilerin başvurularının hızlı ve uygun bir şekilde değerlendirilmesi ve bu kişilerin yeniden yerleştirme programı, aile birleşimi veya insani vizeler vasıtasıyla diğer AB ülkelerine yerleştirilmeleri amacıyla Yunanistan anakarasına sevk edilmeleri için Yunanistan yetkilileriyle birlikte çalışmalıdır.

Avrupa Komisyonu, AB-Türkiye Anlaşması'nın "uluslararası iş birliğinin başarılabilir olduğunu gösterdiğini" ve "anlaşmanın unsurlarının başlıca diğer üçüncü ülkelerle gerçekleştirilecek iş birliğine de ilham verebileceğini" iddia etse de, bu rapor, keyfi alıkoyma, gayriinsanî ve aşağılayıcı koşullar ve mülteci sözleşmesinin ihlalleri de dâhil olmak üzere AB-Türkiye Anlaşması'nın insan hakları bağlamında bedellerinin başka bir yerde tekrarlanmayacak kadar büyük olduğunu ortaya koymaktadır.

METODOLOJİ

Bu rapor Mart 2016 ve Ocak 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilen masa başı ve saha araştırmalarına dayanmaktadır. Masa başı araştırması temel olarak ilgili Yunanistan mevzuatı ile AB-Türkiye Beyanının uygulanması, Yunanistan'daki sığınma sisteminin işleyişi ve Yunanistan adalarındaki sığınmacı ve göçmenlere yönelik muameleleri konu alan ve Avrupa Komisyonu ve AB Kuruluşları tarafından hazırlananlar da dâhil olmak üzere hükümet ve sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan raporların incelenmesini içermektedir. Saha araştırması kapsamında ise yedisi Midilli, üçü Sakız ve biri Sisam'a olmak üzere Yunanistan'a dokuz araştırma ziyareti gerçekleştirilmiştir. Uluslararası Af Örgütü heyetleri saha araştırmaları esnasında mülteciler, sığınmacılar, göçmenler, avukatlar, sivil toplum örgütleri, BMMYK ve Uluslararası Göç Örgütü ve Yunanistan polisi ile Yunanistan Sığınma Hizmetleri Birimi temsilcileriyle görüşmüştür. Yunanistan polisi, Yunanistan Sığınma Hizmetleri Birimi, Kabul ve Tespit Birimi, Göç Politikası Bakan Vekili ve Frontex'e yazılı bilgi talepleri de sunulmuştur.

Uluslararası Af Örgütü, bu bilgi notunun araştırılması ve hazırlanması esnasında, Uluslararası Af Örgütü ile konuşan kişilere ve özellikle de zamanları ve tanıklıkları konusunda büyük bir cömertlik gösteren göçmen, sığınmacı ve mültecilere, sağladıkları yardımlar için teşekkür eder.

Bu araştırma kapsamında görüşülen sığınmacı ve mültecilerin korunması amacıyla, aksi belirtilmediği müddetçe, bu kişilerin için takma isim ya da baş harfler kullanılmıştır.

TAVSİYELER

YUNANİSTAN HÜKÜMETİ'NE:

- Yunanistan adalarında bulunan sığınmacılar gecikmeksizin anakaraya transfer edilmeli, bu kişilere yeterli kabul imkânları sağlanmaları ve başvuruları diğer AB ülkelerine yeniden yerleştirme amacıyla da dâhil olmak üzere hızla değerlendirilmelidir.
- Aşırı kalabalığın önlenmesi, kampların içinde ve dışında güvenliğin sağlanması, hava koşullarına uygun barınma, psiko-sosyal hizmetler de dâhil olmak üzere sağlık hizmetleri, hijyen, temiz su ve kadınlara mahsus duş ve banyolara erişimin tesis edilerek Yunanistan'daki ilk kabul koşullarının yeterli düzeyde olması güvence altına alınmalıdır.
- Sığınmacılar, Türkiye'nin "güvenli üçüncü ülke" ya da "ilk sığınma ülkesi" olduğu gerekçesiyle AB-Türkiye Anlaşması çerçevesinde Türkiye'ye geri gönderilmemelidir.
- Tüm sığınma başvurularının kaydedilmesi ve değerlendirilmesi için Sığınma Biriminin kapasitesi ciddi ölçüde artırılmalıdır.
- Sığınma başvurularının tümü, bilgilendirme, nitelikli tercüman ve hukuki yardıma da erişim gibi tüm usul ve esas güvencelerini içeren tam ve adil bir sığınma başvurusu değerlendirme sürecinde ele alınmalı ve esaslarına girilerek değerlendirilmelidir.
- Üçüncü ülkelere ya da menşe ülkelere yapılacak geri gönderme ve transferlere ilişkin tüm prosedürlerin, kişilerin etkili bir şekilde hukuki danışmanlık hizmetlerine erişimleri ve verilen tüm geri gönderme kararlarının hukukiliğinin yetkili yargısal makamlar tarafından denetlenmesini talep etme hakkı da dâhil olmak üzere insan hakları güvenceleri içermesi sağlanmalıdır.
- 20 Ekim 2016 tarihinde en az sekiz Suriyeli sığınmacının hukuksuz bir biçimde Türkiye'ye geri gönderildiği iddialarına ilişkin olarak bağımsız ve etkili bir soruşturma yürütülmelidir.
- Midilli adasındaki Moria kampında Ocak 2017 tarihinde yaşanan ölümlerle ilgili olarak bağımsız bir soruşturma yürütülmelidir.
- Adalara ulaşan sığınmacıların seyahat hürriyetlerinin, Kabul ve Tespit Hizmetleri Birimi'ne yapılacak ilk kayıt için gerekebilecek süreden daha fazla bir şekilde kısıtlanmasına son verilmelidir.
- Tüm mülteci ve sığınmacıların şiddet, taciz, nefret temelli saldırılar ve diğer suç ve ihlallere ilişkin olarak resmi şikâyette bulunabilmeleri ve bu şikâyetleri yaparken destek almaları güvence altına alınmalıdır.
- Ciddi sağlık sorunları ya da engelleri bulunan kişiler, yalnız kadınlar ve refakatsiz çocuklar gibi özel ihtiyaç sahiplerinin sistemli bir biçimde tespit edilmeleri ve bu kişilerin temel hakları, sağlıkları ve güvenliklerini koruyacak özel süreç ve hizmetlerin mevcut olması güvence altına alınmalıdır.
- Çocukların alıkonulmaları kanunla yasaklanmalı ve bu uygulamaya, özellikle de çocukların 'koruyucu' gözaltı adı altında polis karakollarında alıkonulmalarına, derhal son verilmelidir.
- Refakatsiz çocuklara yönelik kalıcı barınma yerleri ile transit barınma yeri sayısı ciddi ölçüde artırılmalıdır.

- Yunanistan'a ulaşan tüm mülteci ve sığınmacılara, süreç ve sığınma başvurularının akıbeti ile ilgili olanlar da dâhil olmak üzere hakları ve yükümlülükleri konusunda yeterli bir bilgilendirmenin sistematik bir şekilde yapılması güvence altına alınmalıdır.
- 'Gönüllü' geri dönüşlerin tamamının tam, özgür ve bilgilendirilmiş rıza temelinde gerçekleşmesi güvence altına alınmalıdır.

AVRUPA BİRLİĞİ VE AB ÜYE DEVLETLERİ'NE

- Mültecilerin Yunanistan adalarından acilen çıkarılmaları ve yeniden yerleştirme, aile birleşimi ya da insani vize gibi vasıtalarla diğer Avrupa ülkelerine yerleştirilmeleri için Yunanistan'la birlikte çalışılmalıdır.
- Yunanistan adalarına ulaşan kişilere yönelik olarak onurlu bir kabul sisteminin mevcut olmasının ve sığınma başvurularının zamanında, tam ve adil olarak değerlendirilmesi için Yunanistan'a acil olarak ve yeterli düzeyde mali, lojistik ve teknik destek sağlanmalıdır.
- Mevcut yeniden yerleştirme yeri sayısını artırmak, AB-Türkiye Anlaşması sonrasında gelen kişilerin yeniden yerleştirme programına erişimlerine izin vermek ve yeniden yerleştirme taleplerini hızla yerine getirmek suretiyle Yunanistan'daki sığınmacıların yeniden yerleştirilmelerine hız verilmelidir.
- Yunanistan'da sıkışan ve diğer Avrupa ülkelerinde yakın akrabaları bulunan kişilerin aile bireyleriyle hızlı bir şekilde yeniden bir araya gelebilmelerini güvence altına alacak erişilebilir, kamuya açık ve hızlandırılmış aile birleşimi prosedürleri ihdas edilmeli ve acilen özel bakım ihtiyacı olan kişilere insani vizeler vasıtasıyla erişim sağlanmalıdır.
- Geri kabul anlaşmaları, polis, sınır muhafızları ve sahil güvenlik güçleriyle teknik işbirliği anlaşmaları ile hareketlilik ortaklığı ve anlaşmaları gibi diğer yumuşak hukuk belgeleri de dâhil olmak üzere AB üyesi olmayan ülkelerle göç konusunda yapılacak her türlü işbirliği anlaşmasının müzakere edilmesinde ve uygulanmasında insan haklarının esas alınması güvence altına alınmalıdır.
- Göç kontrolüyle ilgili amaçların gerçekleştirilmesi için üçüncü ülkelerle yapılacak işbirliğine dair insan haklarına etki değerlendirmesi yapılmalıdır. Komisyon, üçüncü ülkelerle gerçekleştirilen işbirliğinin kamuoyu tarafından denetlenmesine olanak sağlayacak izleme mekanizmaları geliştirmelidir.
- Göç kontrolüyle ilgili amaçların gerçekleştirilmesi için üçüncü ülkelerle yapılacak işbirliğine dair insan haklarına etki değerlendirmesi yapılmalıdır. Komisyon, üçüncü ülkelerle gerçekleştirilen işbirliğinin kamuoyu tarafından denetlenmesine olanak sağlayacak izleme mekanizmaları geliştirmelidir. Bu, örneğin Avrupa Kamu Denetçiliği Kurumu'nun 18 Ocak 2017 tarihinde tavsiye ettiği üzere AB-Türkiye Beyanının uygulaması konulu ilerleme raporları gibi kamuya açık insan hakları sonuçlarını içeren raporların yayımlanması şeklinde olabilir.
- Geri göndermelere ilişkin ilgili Frontex kılavuzları ile diğer Frontex operasyonlarındaki hareket planlarında, AB yasalarının Frontex tarafından ihlal edilmesini engellemek için geri gönderilen kişilere, anlayabilecekleri bir dilde geri gönderilme gerekçeleri ve geri göndermenin yapılacağı ülke bilgilerini içeren ve bireysel olarak geri gönderme kararlarının tebliğ edilmesini güvence altına alan usul düzenlemelerine yer verilmelidir.
- Sığınmacıların Dublin Yönetmeliği çerçevesinde Yunanistan'a transfer edilmesinin durdurulması uygulamasını muhafaza etmek ve bu kişilerle ilgili sorumluluk üstlenmek suretiyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına (MSS Belçika ve Yunanistan Kararı) riayet edilmelidir.
- Türkiye'nin uyruklarına bakılmaksızın tüm mültecilere yönelik uluslararası yükümlülüklerine tam anlamıyla riayet edecek bir sığınma sistemi ve yasal çerçeve geliştirmesine destek verilmelidir.
- Mültecilerin ekonomik ve sosyal haklardan yararlanabilmelerini ve sağlık, eğitim ve işgücü piyasasına daha kapsamlı bir biçimde erişebilmelerini güvence altına almak için Türkiye'ye kayda değer, esnek ve öngörülebilir bir yardım ile operasyonel ve teknik destek sağlanmalıdır.
- Uluslararası koruma ihtiyacı bulunan kişilerin korunmasını ve göçün intizamlı ve öngörülebilir bir şekilde yönetilmesini sağlamak için Türkiye'deki mültecilere yönelik olarak büyük ölçekli yeniden yerleştirme

programları ile insani vize, aile birleşimi ve öğrenci vizesi gibi Avrupa ülkelerine ulaşabilmeleri için diğer güvenli ve yasal yollar tesis edilmelidir.

